

*Tekst van Hester Knibbe, uitgesproken tijdens de opening van de tentoonstelling **Mens, dier, polder met landschappen, dier- en figuurstukken** van Henk Chabot op 11 oktober 2015.*

Dames en heren,

We zijn hier ter ere van de expositie **Mens, Dier, Polder** van Henk Chabot, kunst die goeddeels tijdens de oorlog tot stand is gekomen.

Lange tijd kende ik het werk van Chabot vooral van terzijde.

Tot ik het beeld 'Moeder en kind' tegenkwam op de Algemene Begraafplaats Crooswijk. Ik werd getroffen door de kracht ervan: daar stond niet een beeld van een moeder met kind, nee, daar stond het oerinstinct van een moeder gebeeldhouwd.

De vrouw met haar stevige wat onbehouwen lijf houdt het kind niet tegen zich aan, maar goeddeels in haar lichaam verborgen; alsof ze het ermee wil beschermen.

Sindsdien kijk ik met liefde en nauwkeurig naar het werk van Chabot. En telkens weer word ik geraakt door de wijze waarop hij zijn beelden neerzet, of die nu gebeeldhouwd of geschilderd zijn.

Neem het schilderij 'Brand van Rotterdam'. Vanuit zijn huis aan de Rotte in Bergschenhoek zag hij wat er gebeurde. Ik probeer het me voor te stellen. Misschien kon hij de bommen zien vallen die 14de mei, een geweld dat even na half één begon, mogelijk heeft hij de vliegtuigen zien overkomen, de inslagen gehoord. Stond daar in stomme verbijstering en keek naar wat zich in de verte afspeelde, naar een einder die in lichterlaaie stond.

Hij keek de rest van de middag, de avond, mogelijk een deel van de nacht.

Telefoon had hij wel, maar waarschijnlijk moest hij het goeddeels van geruchten hebben, van wat er werd verteld door wellicht vluchtende mensen. Een deel van zijn werk lag bij zijn broer aan de Wijnhaven opgeslagen en ging in vlammen op. Het schrikbeeld van elke kunstenaar.

'Leer alle dingen blijmoedig verliezen, opdat zij uw voortgang niet belemmeren'

Een regel uit de catalogus 'De Branding' van 1922, van wie is niet duidelijk.

Maar zoveel is zeker, Chabot heeft zich in zijn voortgang niet laten belemmeren door het

verlies. Hij begon waar het lot hem dwong verder te gaan: bij de brand die een deel van zijn oeuvre verwoestte.

Vermoedelijk begon hij pas te werken toen het vuur was gedoofd, de as was afgekoeld, de berichten duidelijker werden. Hij schilderde de brand, lijkt het, bij invallende schemer. Wellicht een schemer die door de brand zelf werd veroorzaakt. Hoe dan ook, hij verbeelde de nacht die over de stad, het land neerdaalde, de nachtmerrie van de oorlog.

‘Brand van Rotterdam’. Op de voorgrond wat behuizing, een weg die verdwijnt achter bomen. Ook aan de andere kant van de weg bewoning. Palen langs die weg, gele berm. De onderste helft van het schilderij suggereert een vredige wereld, maar deze wordt overschaduwd door een gloed en een roet die de hemel buiten beeld zetten. Hoewel mei, lijkt de natuur zich al richting winter te begeven. De onverschilligheid van het vuur, haar wellustige gretigheid en verstikking, dat is het wat Chabot ons laat zien. Niet van een afstand, nee, hij leefde zich in in de verschrikking die vanuit de stad over het veld kroop:

*Langs de horizon kruipt een lichterlaaie:
brand in de stad in het hoofd in het hart
brand in de verf op mijn palet
brand, maar ik schilder, verzet me ertegen
smijt moord en brand op het doek
dat onder mijn hand
brand vangt.*

Dat is wat mij in zijn werk emotioneert en wat ik herken: hij verplaatst zich in wat hij verbeeldt.

Laatst vond ik een oude aantekening van me terug, deze:

Wat gebeurt er met de dichter als hij ‘ik’ zegt i.p.v. het, hij of zij? Hij kruipt in de huid van zijn personage, dwingt zich om niet slechts vanaf de zijlijn commentaar te leveren, maar zich de ongemakkelijkheid van de situatie, de persoon eigen te maken. Hij zegt ‘ik’ tegen de slechterik en erkent daarmee zijn eigen dubieuze instincten, hij laat een dode ‘ik’ zeggen, verplaatst zich zo naar gene zijde en onderkent eigen sterfelijkheid. Hij laat desnoods een landschap ‘ik’ zeggen en heeft weet van het stenige, knarsende, bloeiende en verrottende in zichzelf.

Ook Chabot zegt ‘ik’ als hij schildert. Dat is aan de intensiteit van werk af te lezen. Hij verplaatst zich in het landschap en in het dier dat hij op doek zet en geeft zo het eigene van dát landschap, dát dier weer.

En hij zegt zeker ‘ik’ als hij in die oorlogstijd de onderduiker, de gevangene, de vluchteling een gezicht geeft. Ik hoorde dat Chabot voordat hij een blinde jongen schilderde, eerst een

tijd met een blinddoek voor liep om te weten wat het is niets te kunnen zien. Om vervolgens vanuit die duisternis het kind op doek te zetten.

In het beroemde verhaal 'Titaantjes' van Nescio wil Bavink telkens weer de ondergaande zon schilderen en kan die zon maar niet te pakken krijgen. Gek wordt hij ervan. Ik citeer een paar regels:

'Hoyer en Bekker (vrienden van Bavink) hebben het over een artikel in de krant over de sociale taak van de kunstenaar. Een kunstenaar behoort te staan midden in het moderne leven.

Alleen Bavink zei niets, hij zat met z'n kin op zijn knieën en ontving de zon in zijn hart. (....)

Even verder:

Begrijp jij dat, vroeg Bavink, van die sociale taak? (...) Ik kan me daar niet mee ophouden. Ik moet schilderen. Een lolletje is 't niet.'

Einde citaat.

Nee, een lolletje is het niet altijd om tot op het merg te moeten verbeelden.

Chabot was zonder meer een geëngageerd mens en kunstenaar en dat invoelen van andermans leed brengt ongemak met zich mee. Hij stond midden in het 'moderne' leven van zijn tijd.

Neem een steeds terugkerend motief in zijn werk in die oorlogsjaren: de lege nap of pan. Honger.

*Vrouw met lege nap, moeder en kind met
een lege nap, lege pan als hol middelpunt
van een gezin. En morgen, waar vinden we
morgen voedsel voor onze nap,
wat doen we erin?*

Of het motief van de vluchtende, ik noemde het al eerder. Hij schilderde diverse malen vluchtelingen, zomaar mensen op zoek naar veiligheid, een plek om te overleven:

*Vluchteling met of zonder kind
stoppelvelden en stoppelbaarden
zielen op de vlucht voor de dood op de hielen.
Kijk ze daar met hun kind ingepakt
als een bijna dood ding, zie
hun doffe, bange gezichten.*

Chabot boekstaafde, kortom, het hart van de oorlog. Niet ongevaarlijk, lijkt mij, en zeker geen werk waarmee je in de Kultuurkamer kon aankomen. Daar was hij dan ook geen lid van. Sociale taak? Hij moest gewoon, net als Bavink, schilderen.

Dat doet hij. En daarmee verricht hij meer dan alleen een sociale taak. Hij legt consciëntieus zijn tijd vast. Hij tekent die oorlogsjaren in al hun grauwheid en armoede. Het grauw van de ontheemding, het grauw van de honger. Ook hier geldt dat hij aan de kern weet te raken: de mens op zoek naar lijfsbehoud, een plek om te wonen, leeftocht.

Maar Chabot was een realist, geen pessimist. In zijn werk tussen 1940-45 liet hij ook de schoonheid van het alledaagse niet achterwege, de vreugde van het heel gewone, het zogenaamd kleine. Bij hem geen moralistisch memento mori, geen carpe diem. Daarvoor is zijn penseelstreek veel te vitaal, te direct. Hij schilderde de kracht en verstillings van de natuur, de dynamiek en rust van mens en dier. Wat die mensen betreft, het is opvallend hoe hij, bijna Rembrandtesk, het licht niet óp de gezichten laat vallen, maar het er als het ware uit tevoorschijn doet komen. Waarmee hij het levende van zijn 'modellen' benadrukt. Zo stralend als zijn hoogzomerse 'landschap met maaier' van voor de oorlog is zijn werk tijdens de bezetting niet. Dat komt weer terug na de bevrijding. Ook op de gezichten is dat goed waarneembaar, gezichten waarop een innige tevredenheid, een lach verschijnt. Heel anders dan de berustende, naar binnen gekeerde blik van daarvoor.

Er is helaas weinig fantasie voor nodig om zijn oorlogsscènes over te zetten naar het heden. We zien ze in een eigentijdse versie dagelijks op tv. Vlucht door het stoppelveld, vlucht met kind, de lege nap. Noem het maar.

Of het nu een polderlandschap is, een stoppelveld hier of eentje ver weg, voor de vluchtende maakt het geen verschil.

Want dat is wat zijn werk mede zo sterk maakt: zijn thema's zijn universeel en van alle tijden. Hij schilderde tussen 40 en 45 niet alleen de Tweede Wereldoorlog, hij toont ons De oorlog, De honger, De vlucht. Dat maakt deze tentoonstelling navrant actueel en urgent.

"Wat willen wij? De schoonheid! Fel en gevarieerd, een brok idealisme, wij willen een wig in de chaos, bouwen op de puinhopen, een niet meedoen aan de vernietiging. In het schone zullen wij onze kracht vinden." Aldus Henk Chabot.

Dames en heren, hoe schrijnend het soms ook is wat Chabot ons laat zien, deze schitterende tentoonstelling is een feest. Een feest van verwondering en bewondering. Mis het niet.